Kadın/Woman 2000, December 2019; *20(2)*: 111-135

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Barış Kuramları, Feminist Teoriler ve Pratikler

Gizem Bilgin Aytaç[*]
İstanbul Üniversitesi

Öz

Soğuk Savaş sonrasında dönüşen küresel politika, farklı güvenlik açıkları, yeni savaş ve barış koşullarıyla kendini göstermektedir. Bu yeni olguları toplumsal cinsiyet bakışıyla da incelemek mümkündür; küresel politika alanında feminist kuramların literatüre sağladığı eleştirel katkı, barış kuramlarındaki kavramsal analizlerin alanını geliştirmiştir. Aynı zamanda, devlet merkezli analiz, rasyonel seçim gibi güçlü epistemolojik kalıpların, değişmesini sağlamıştır. Bu çalışma feminist barışın koşullarını, örneklerini ve teorik tartışmalarını güncel konular ışığında, literatür taramasıyla ele alacaktır. Özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararının BMGK 1325/2000 uygulama alanlarını ve sınırlarını değerlendirerek, küresel politikada feminist teorilerin barış çalışmalarına katkısını inceleyecektir.

***Anahtar Kelimeler**: Feminist teori, küresel politika, barış çalışmaları, BM Güvenlik Konseyi 1325 numaralı karar.*

[*] Dr. Gizem Bilgin Aytaç, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, İstanbul-Türkiye. E-posta: gizembil@istanbul.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6948-4379.

Original Research Article
Article submission date : 25 September, 2018
Article acceptance date : 29 May, 2019
1302-9916©2019 emupress

Özgün Araştırma Makalesi
Makale gönderim tarihi: 25 Eylül 2018
Makale kabul tarihi : 29 Mayıs, 2019

Peace Theories in a Gender Perspective: Feminist Theories and Practices

Gizem Bilgin Aytaç
İstanbul University

Abstract

After the Cold War, the changing global policy is challenged with various security gaps and the new war and peace conditions. It is possible to examine these new facts with a gender-based approach. The critical contribution of feminist theories to global politics literature has also partaken in the conceptual analysis of peace theories. In the meantime, the state-centric analysis has led to the change of dominant epistemological patterns, such as rational choice. This study will examine the conditions, examples and theoretical debates of feminist peace in the light of those current debates. In particular, the S/RES/1325 (2000) will be discussed with reference to its contribution to the feminist theories in the peace studies by evaluating its limitations and critics.

Keywords: *Feminist theory, global politics, peace studies, S/RES/1325*

Giriş

Barış çalışmaları içinde feminist yaklaşım, küresel politikanın güncel ve önemli kuramları arasındadır. Cinsiyet kimliklerine atfedilen toplumsal roller ve bu rollerin devletler arası ilişkilere yansıması kaçınılmazdır. Feminist teori, bu ilişkilere eleştirel yaklaşımla bakar. Barış çalışmalarında feminist perspektif, kadının doğasına yüklenen özcü önyargıları reddeder. Kadın, özü gereği barış yanlısı, uzlaşmacı, duygusal değildir; bedensel ve ruhsal yönden zayıf ya da güç kullanımını reddeden özelliklere de sahip değildir. Bu tanımların hepsi, tarihsel olarak biyolojik cinsiyetler üzerine inşa edilmiş rollerdir. Kadınlar, dünya tarihinin bütününe bakıldığında erkekler kadar savaşçı, mücadeleci ve uzlaşmaz olmuşlardır. Tarihin bize anlattığı hikayelerde, farklı rolleri erkeklerle ortak sonuçlarla taşıyor olsa da politik olarak kadınlar savaş ve güvensizlik koşullarını çok yoğun yaşamaktadır. Bu nedenle barışı talep ederler, ya da yaratma koşullarını ararlar. Buna rağmen, politik pratikteki gerçek, kadınların barış süreçlerinde çok az temsil edilmesidir. Feminist teori, tam da bu nedenle, kadın hareketinin gücünü ilkesel olarak tartışmış, bu hareketin barışı toplumsal tabandan talep etme ve sistemi değiştirme gücünü öngörmüştür. Feminist hareketin temel akımları, küresel barış hareketine öncülük etmiş, feminist barış kuramları, güncel küresel siyasette, norm oluşturmaya başlatmıştır.

Feminist teorisyenler, küresel politikada militarizm, hegemonik erkeklik, patriyarka ile uluslararası sistem ilişkisini tartışırlar. Özellikle ikinci dalga feminizm, kadın ve erkeğin temsiliyeti ve eşitlik sorunun ötesinde, toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde durur. Simone de Beauvoir "kadın olmanın" nasıl toplum tarafından inşa edilen bir olgu olduğunu, cinsellik, edebiyat, psikanalitik eleştiri üzerinden tartışmaya açmıştır (1949). Politik teoride açılan bu alan aslında küresel politikada da kadının rollerini anlamak konusunda bize yol gösterir. Güvenlik çalışmaları içinde feministler, doğrudan "güç" ve "özel alan" kavramlarını yan yana getirirler. Feminist teori, homojen ve tek tip bir söylemde bulunmaz. Hele Uluslararası İlişkiler teorisinin düşünsel çeşitliğinin Soğuk Savaş ile birlikte son derece geniş bir yelpazede yayıldığını düşündüğümüzde, felsefi kökenini doğrudan kadın hareketinden alan feminizmin mücadelesi çok daha çeşitli, isyankâr ve özgürleşmeci olacaktır. Feminist teorinin küresel politikaya yaklaşımı, ağırlıklı olarak eleştirel teorinin açtığı metodolojik farklılıkla yol almıştır. Ataerkil sistemde, ayrıcalıklı konumda olan (cinsiyet kimliği ki bu kimlik çoğunlukla erkek cinsiyetinin kabul ettiği ya da dayattığı rollerdir) bu roller genellikle erkeklikle ilişkilidir ve kadınlık rolleri ile arasında bir hiyerarşi kurar. Erkeklik, kadınlar, LGBTİ'ler ve çocuklar üzerinde hegemonya kurar. Küresel politikada bu yapı, devletlerin real-politik algılarıyla isim bulur. Erkeklik güç, savaş ve üst politikanın rasyonalitesiyle tanımlanır ve genelde elit erkekler ile temsil edilir (Blanchard, 2003, 1291–1292). Dişil, kadınsı olarak kabul edilen politikalar, duygusal, uzlaşmacı ve alt politikanın konuları arasında yer alır. Alt politika ekonomik koşullar, sınıf ilişkileri, tarihsel ve geleneksel olarak toplumun inşa edildiği

alanları kapsadığı kadar cinsiyet politikasını da kapsar. Oysa üst politika, ayrıcalıklı erkeğin oluşturduğu egemen sınıfın karar alma gücüne bırakılmıştır. Feminist literatür, savaşların sadece erkeklerin saldırganlığından kaynaklandığını ve salt kadınların kurban görülmesini reddeder. Bu genellemeler, doğrudan inşa edilmiş toplumsal rollerdir. Bu çalışma, toplumsal rolleri ve nasıl değişebileceklerini, feminist barış kuramları üzerinden irdelemektedir. Bunu yaparken barış çalışmalarında ortaklaşan bazı temel sorulara, literatür taraması yaparak ve politik pratikte görülen karşılıklarıyla cevap vermeye çalışacaktır. Kadınlar güvenliğin içinde kabul edilen üst politika kararlarının neden dışında tutulmaktadır; bunun sebebini özellikle kadına yüklenen özcü rollerde arayabilir miyiz? Savaş ve güvenlik, cebir politikalarını kapsayan güç ilişkilerini eril tanımlarken, uzlaşma ve barış kavramlarını neden kadınsı tanımlamaktadır? Bu, politik pratikteki barış koşullarında da görülmekte midir, yoksa savaşın karar alıcıları kadar barışın karar alıcıları da mı erildir? Sürdürebilir ve yapısında toplumsal cinsiyet eşitliğini de barındıran bir barış fikri mümkün müdür ve feminist bir bakış üzerinden bu yapı inşa edilebilir mi? Bu sorulara verilen cevaplarla teorideki tartışmaları aktarmak, feminist barış üzerinde oluşan geniş literatürü gözler önüne sermek önemlidir. Küresel politikadaki pratik örnekler, teorideki tartışmaları tetiklemektedir. Bu nedenle bu çalışmada, küresel politikanın gündemindeki iki uygulamanın önemini ortaya koymak önemlidir. Birincisi toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması, ikincisi barış koşullarında toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmeyi hedefleyen BMGK 1325/2000 kararıdır. Bu iki uygulmanın güncel literatürdeki eleştirileri de göz önüne alınarak değerlendirilmesi bu çalışmanın amaçlarındandır.

Feminist barış kuramları ve bunların güvenlik çalışmalarıyla ilişkisi devletlerarası ilişkilerde ortodoks teorilere[1] göre anarşik, feminist teorilere göre ise patriyarkal sistem[2] mevcuttur. Kadın, küresel siyasetin üst politikasından, barış ve güvenliğe dair karar alma mekanizmalarından dışlanır. Ordular içinde kadın askerler, gelişmekte olan ülkelerde az, gelişmiş ülkelerdeyse yüksek rütbelerde temsiliyet gücü açısından zayıftır (Enloe, 2006, 86; Tickner, 2014). Alt politikanın konusu olarak değerlendirilen göç, savaşta cinsel şiddet, barışta sokak tacizi ve aile içi şiddet gibi konular, üst politika kapsamında yer almaz. İşte bu nedenle gerek kararların yapısı, gerek karar alıcılarla oluşturan devletlerarası güvenlik politikaları, bireylerin hayatlarını doğrudan etkiler. Bireylerin özel alanlarına politik müdahalede bulunan, özel alanı tanımlayan devlet politikaları vardır. Feminist teorinin en başat gözlemi olan 'Kişisel olan politiktir' diskurunu (Millett, 2000), devlet merkezli küresel politikalar, 'Kişisel olan uluslararasıdır' sonucuna taşır (Cockburn, 2009, 125–134; Enloe, 2003). Küresel politikanın ve devletlerin milli güvenlik stratejileri, ataerkil sistemin doğal bir parçasıdır. Kadınlar, kendisine atanan ve onu ayrıştıran tüm rollere yani ataerkil sisteme bugün karşı çıkmaktadır, bu aşamada küresel aktörlerin arasından sıyrılmak ve söz almak zorunluluğu hissetmektedir.

Soğuk Savaş sonrası, güvenliğin devlet merkezli analizinden ziyade bireysel ve toplumsal düzeyde incelenişi daha yaygınlaşır. Bu noktada, devlet merkezli güvenliğin toplumsal güvenlik alanlarıyla çatışabileceğini savunan Barry Buzan, güvenliğin farklı sektörlerini, toplumsal, çevresel ve ekonomik olarak çeşitlendirmiştir (Buzan, 2007). Eleştirel güvenlik kuramcılarından, Ken Booth (1991) ve Richard Wyn Jones (1995) güvenliğin doğrudan özgürleşmeyle ile sağlanacağını belirtmişlerdir. Öncelikle devlet kendi güvenliğini sağlarken, bireysel ve toplumsal güvenlik alanlarıyla çatışabilmektedir; bireysel ve toplumsal güvensizlik alanları, ulusal güvenlik politikalarının dışında görülmektedir. Çatışmaların devletlerarası mücadeleden, etnik, sekter, bölgesel olarak yapı değiştirmesi, barış koşullarının da sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte, Ortodoks teoriler olarak ele aldığımız realist ve liberal kuramların karşısına, inşacılık, eleştirel teori, post modernizm ve post yapısalcılık gibi teorilerin çıkması, feminist ontolojide ciddi bir çeşitlik yaratmıştır. Feminist kuramcılar içinde birçok teorik akıma bağlı feminist düşünür vardır (Elshtein, 2015, 77; Hansen, 2000; Kay, 2004; Sylvester, 2004, 2010; Jaquie True, 2009) Güvenlik teorilerinin epistemolojik dönüşümü, realizmin getirdiği rasyonel seçim (Tickner, 2011) ve pozitivist metodolojinin ötesini ifade eder. Tickner'a göre feminist uluslararası ilişkiler, eleştirel teorinin epistemolojisinden önemli ölçüde etkilenir ama bunu daha ileri taşır. Feminist teori normatiftir ve özgürleşmecidir. Alan araştırmaları, etnografik yaklaşımlar, feminist teorinin yöntemsel olarak, klasik teorilerin analiz etmekten uzak durduğu alanlara girmesini sağlar (Tickner, 2014). Devletin güvenliğin referans nesnesinden çıkması, ulusal güvenlik politikaların da tek odağı olan "devletin bekası" hedefinin sarsılmasıdır. Tıpkı insan güvenliği kavramındaki gibi, açlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, gıda ve sağlığa erişim kısıtları, yoksulluk, HIV hepsi güvensizliğin bir parçasıdır. Bunlarla mücadele eden politikalar, insanın erdemi ile yaşayabildiği koşulları sağlar (Thomas, 2000; UNDP, 1994). Bu tanımların oluşması, birey ve toplum için yeni güvensizlik alanlarının tamamlanması anlamına gelir. Bu güvensizlik alanlarının bertaraf edilmesi, barışın nereden yükseleceğinin de önemli bir noktasıdır. Yani barışın kuramsal sınırları da toplumsal cinsiyet üzerinden genişlemiştir. Barış çalışmalarıyla feminist kuramın ortaklaştığı temel nokta, devletin bekasının ve güvenliğin tek hedefi olması halinde, güvenlik politikalarının uygulandığı alanlarda patriyarkal ilişkinin de güçlenmesidir. Patriyarkanın barışın yapısında barındırdığı toplumsal cinsiyet temelli şiddeti, Galtung'u ve inşacı barış teorisinin temellerini, kurama yöneltilen feminist eleştiriler ve katkılar üzerinden değerlendirilecektir.

Barış Kuramları, Şiddet ve Feminist Eleştiri

Barış dönemlerinde, toplumsal cinsiyet alanlarında, yani kadınlar, çocuklar ve LGBTİ'ler için, şiddetsiz koşulların yaratıldığı iddia edilemez. Barış koşullarında aile içi şiddetin, milliyetçilik ya da savaşın yarattığı travmaların dolayısıyla artması, özellikle Bosna Hersek (Cockburn, 2013, 27), Irak (Bilgin Aytaç, 2018)

gibi örneklerde görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrası, barış çalışmalarında Galtung'un getirdiği önemli yenilik, devlet merkezli ve askeri konulara eğilimli güvenlik algısının ötesinde barış kavramını, toplum, birey ve şiddet davranışının özü üzerinden değerlendirmesidir.

Şiddetin bireysel ve yapısal biçimlerini madalyonun iki yüzüne benzeten Galtung'a göre barış iki yüze sahiptir. Bu yüzleri negatif ve pozitif olarak tanımlayan Galtung, bireysel şiddetin ortadan kaldırılmasının (negatif barış), şiddeti doğuran ve meşrulaştıran yapısal çerçeveyi etkilemediği müddetçe sosyal adaleti (pozitif barış) sağlayamayacağını savunmaktadır. Benzer bir görüşü dile getiren Boulding, Soğuk Savaş sırasında barışı korumanın aracı olarak görülen nükleer silahlar ve caydırıcılıkla sağlanacak barışın istikrarlı bir barış olamayacağını ifade etmektedir. (akt. Ovalı, 2006: 7)

Barış kırılgandır. İki dünya savaşı sonrası ortaya çıkan negatif ve pozitif barış kavramı da bu nedenle kökenlerini 19. yüzyılın sonlarına, daha önceki savaşların ardıl etkisine kadar dayandırmaktadır. "Galtung'tan yaklaşık 60 yıl önce 1907 yılında Jane Addams, *New Ideas of Peace* kitabında negatif barış ifadesini kullanmış ve pozitif barış kavramına ilişkin bir tartışma yürütmüştür… Addams, negatif barışı savaşın olmaması ve savaş ve fetihlerden miras kalan kötü kurum ve davranışların üstesinden gelinememesi olarak tanımlamıştır" (akt. Bilgin, 2018: 186).

Galtung'a göre küresel politikada savaşsızlık halinin barış olarak tanımlanması, baştan beri son derece negatiftir. Tıp bilimlerinden etkilenerek söylenebileceği gibi, sağlık nasıl sadece hastalık semptomlarının görülmemesi değilse ve daha pozitif bir anlam ifade ediyorsa, yani sağlık bedenin kaynaklarına ve gücüne güvenerek hastalığa karşı direnmesi anlamına geliyor ise, barışın da pozitif anlamı vardır. Pozitif barış, uyum, işbirliği ve entegrasyondan geçer. Barış araştırmaları negatif ve pozitif barışı kapsar, ancak çalışma alanı, savaşın önlenmesi ve kontrol edilmesinin ötesinde, barışçıl ilişkilerin nasıl geliştirilebileceğine doğru genişlemelidir (Galtung, 1985).

Gerçek barış, şiddettin her aşamada elimine edilmesine bağlıdır. 1960'larda, Galtung'un ortaya koyduğu yapısal şiddet kavramı (1969), 1990'larda iletişim teknolojilerinin etkisiyle tanımladığı kültürel şiddet kavramıyla bütünleşir (1990). Bu iki kavrama göre, şiddet inşa edilir. Galtung'a göre yapısal şiddet, kişisel şiddetten ayrılır; yapısal şiddet kavramıyla, barışın içinde çeşitli koşulların, örneğin ekonomik koşulların yaratabileceği güvenlik açıklarının altını çizer. Feminist teorisyenler, yapısal şiddet kavramını toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirirler. Örneğin Confortini, yapısal şiddetin inşasında toplumsal cinsiyet ayrımının önemini belirtir. Savaş sırasında doğan işkence, Galtung'a göre yapısal şiddetin unsurudur ancak, Confortini toplumsal cinsiyet perspektifinde patriyarkal eril güç algısının da etkisini vurgulamaktadır. Bu bağın en çok kültürel şiddet kavramıyla kurulabileceğini iddia etmekte, özellikle Galtung'un yapısal şiddet tanımının, toplumsal cinsiyet rollerinin içinde oluşacağını belirtmektedir (2006, 337–340).

Bu bağlamda Confortini, Galtung'a dört temel parametrede eleştiri getirmektedir. Birincisi Galtung'un teorisi, toplumsal cinsiyet kavramıyla, sosyal olarak inşa edilmiş güç ilişkilerini somutlaştırması nedeniyle birleşmelidir. İkincisi, dünya görüşümüzü şekillendiren ve çelişkiler barındıran karşılıklı dışlayıcı kategoriler aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinden azade değildir ve her aşamada şiddeti yeniden üreten temel kaynaktır. Üçüncüsü, toplumsal cinsiyet dili, sosyal dünyadaki vizyon farklılıklarını, içindeki imkanları ve imkansızlıkları tanımlar. Dördüncüsü, şiddet toplumsal cinsiyet kimliklerini üretir ve tanımlar; karşılığında bu kimlikler tarafından yeniden üretilir ve tanımlanır (Confortini, 2006: 333).

Feministler devletin güvenlik sağlayıcı rolünü sorgularlar. Temel hedefleri, kadınların içinde bulundukları toplumsal cinsiyet ilişkisinden çıkarıp, özgürleştirmektir. Güvenlik ve özgürleşme, geniş sosyal ilişkiler içinde konumlanan bireysel tanımıyla son derece ilişkili ve tutarlıdır. Feministler, bireyin ve topluluklarının alanlarının, yapısal ve fiziksel, şiddet yoluyla nasıl ihlal edildiğini anlamaya çalışır (Tickner, 2011: 48). Savaşın olmama durumunun pozitif ve sürdürebilir olmadığını ya da gerçek barışı doğurmadığını bildiğimiz gibi, barışın içinde klasik güvenlik algılarının, barışın kırılganlığını ve yapısal şiddeti devam ettireceğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda, devlet merkezli güvenlik, klasik barış kuramları ve militarizm arasında güçlü bir bağ vardır.

Güvenlik ve barış çalışmalarında toplumsal cinsiyet, cephede, çatışmanın kökenlerine ve savaş sonrası barış inşasına kadar geniş bir bakış açısı sunar. (Enloe, 2013, loc. 207). Militarizmin barış koşullarında devamı, kadınların, çocukların ve LGBTİ'lerin yaşam alanlarını tehdit etmeye devam eder. ABD'de ordu içinde LGBTİ bireylerin kimliklerini saklaması yönünde, onları baskı altına alan fobik uygulamalar, 1980'lerden itibaren ciddi tepkilerle karşılaşmıştır (Enloe, 2006, 50). Kadın - erkek olarak ikili cinsiyet kimliklerini ayırdığımızda, bu kimliklerin savaş ve barış süreçlerinde üstlendikleri rolleri fail ya da mağdur olarak da ayırabiliriz. Savaşlarda çoğunlukla şiddeti kadın üzerinde uygulayan erkektir ancak şiddetin uygulayıcısının biyolojik cinsiyetinden çok, güç politikalarını hangi toplumsal cinsiyet rolüyle uyguladığı daha önemlidir. Erkek faillerin çokluğu, kadın faillerin olmadığı anlamına gelmemektedir. Savaş koşullarında erkekler, yalnız fail değil şiddetin mağduru olabilecekleri gibi (Carpenter, 2006); kadınlar şiddetin mağduru değil faili de olabilirler (Sjoberg & Gentry, 2007). Bu nedenle feminist kuramlar, cinsiyet kimliklerinden ziyade cinsiyet rollerine daha önem vermektedir. Bu konu bir sonraki başlıkta daha detaylı değerlendirilecektir.

Militarizm ve Hegemonik Erkekliğe Karşı Feminist Yorumlar

Bölgesel krizlerde, etnik çatışmalarda veya savaşlarda, her iki cinsiyet şiddetin mağduru veya faili olabilir. Çatışmalar, cebir politikaları, tüm cinsiyet kimliklerini de militerleştirir. Enloe'un militerleşme tanımı, barış kuramlarını açıklamak adına fayda sağlar. Militerleşme bir kişinin ya da bir şeyin, gitgide daha fazla ordu denetimine girdiği veya kendi refahı ya da iyiliği için militarist

fikirlere bağımlı hale geldiği, adım adım ilerleyen bir süreçtir. Militerleşme bir bireyi ya da bir toplumu ne denli dönüştürürse, askeri gereksinimler ve militarist yargıların yalnızca yararlı değil, aynı zamanda normal olduğu fikri, o birey ya da toplum tarafından o denli kabul görmeye başlar. Yani militerleşme, kurumsal, ideolojik ve ekonomik dönüşümler kadar, kültürel bir dönüşümü de ifade eder. Savaşın içinde askerin her daim gücünü göstermesi esastır (Enloe, 2006: 30).

Militerleşme, tüm cinsiyetleri etkilerken, kadınsı militerleşmeyi de tanımlar. Sayıca daha az olsa da kadınlar, aynı erkek failler gibi şiddeti onaylayabilir, uygulayabilir, şiddet kararı verebilir; cinsel, psikolojik şiddet de buna dahildir. 2003 Irak müdahalesi sonrası, Iraklı askerlere işkence yaparken görüntülenen kadın asker, son derece önemli bir örnektir. [3] Burada erkekliğe atfedilen gücü yani erkilleşen gücü bir kadın da kullanabilir. Sjoberg ve Gentry, küresel politikada kadın şiddetini inceledikleri çalışmalarında, militerleşme ve kadınsı davranış kalıpları arasındaki ilişkiyi de incelemişlerdir. Devletin kanun dışı ilan ettiği veya yasakladığı şiddetin salt kurbanı değil uygulayıcısı da olan kadınlar, annelik, canavar veya fahişe anlatısının içinde çokça tanımlanır; genelde militerleşen kadınlığın sınırlarında kalarak istisnai örnekler gibi gösterilirler (Sjoberg & Gentry, 2007:59).

Toplumsal cinsiyet genellemelerini lider profillerinde de görebiliriz. Margaret Thatcher, İndira Gandhi ve Jeanne Kirkpatrick, 2003 sonrası Condoleezza Rice militarizmin uygulayıcısı olabilmektedir. Enloe'nun deyimiyle, "Kadınlar doğuştan ve geri döndürülemez bir biçimde militarizm karşıtı değildir." Bu onların öz yapılarından kaynaklanmaz; "kromozomlarıyla veya adet dönemleriyle ilgili değildir." Bu nesiller boyu kadınların erkekler kadar fırsat eşitliğine sahip olmaması, inşa edilen roller ve toplum yapısıyla ilgilidir. "Seçkin erkekler kadınların konumlarını belirlerken, bu kadınlar o konumlara gelişi güzel gelmemektedir" (Enloe, 2003: 34–35). Belirli bir gücü, hedefi, belirli bir yöntemle uygulamaktadırlar. Feminist yaklaşım burada militerleşmenin, asker kimliği ve dolayısıyla cinsiyetler üzerinde yarattığı baskıyı ve bu yolla oluşan şiddeti, güç kullanımı üzerinden sorgular. Güç kullanımının temel noktası da, aslında feminist teorinin sıklıkla kullandığı hegemonik erkeklik kavramıdır. Bu kavram, erkeğin kadının üstündeki gücünü ifade eder. Özellikle güvenlik çalışmaları, erkil değerler ve normların baskısı altındadır, bu durum kadınlar üzerinde muazzam bir güç ilişkisi yaratmaktadır. Şiddet aracılığıyla oluşturulan tahakküm ve bunun hangi politik alanda şekillendiği önemlidir. Feminist yaklaşım için bu tahakküm ilişkisi özellikle ev, okul, kışla, vatan yani kadının emeğinin, bedenin, doğurganlığının sömürüldüğü her alanda geçerlidir. Militerleşmenin yarattığı etki, ancak toplumsal cinsiyet rollerinin edindiği güç algısını inceleyerek anlaşılabilir.

1991 Körfez Savaşı sonrası, kadın askeri personelin sahada kendini daha fazla göstermesi, feminist akademisyenlerin bu alanda çalışma yapmasını sağlamıştır. Carol Cohn'nun Amerikan ordusu içinde, 1990'lı yılların sonunda, askeri personelle yaptığı derinlemesine görüşmeler, özellikle ordu içinde toplumsal cinsiyet entegrasyonunun zorluklarını göstermektedir. Fiziksel

eğitimin zorluğunu öne çıkaran erkek görüşmeciler, kadınların erkeklerle aynı standartlarda fiziksel eğitim almamasından dolayı, eşit hakları talep etmemeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Bir bakıma erkekler kadar çok koşmayan kadınların, orduda da yeri belirsizdir. Fiziksel eğitim standartlarının erkeklere göre ayarlanması, kadınların ordu içindeki varlığının dolaylı biçimde reddedilmesine neden olmaktadır (Cohn, 2013:135–136).

Ortodoks teorilerin temelindeki gücün tanımı, uygulanış biçimi ve erkeklik üzerinden şekillenen cebir politikalarıdır. Toplumda biçimlenen patriyarkal ilişki, küresel politikanın karar alıcılarını da içine alır. Ortodoks yaklaşım, uluslararası ilişkileri soyut ve bölünmez tanımlar. Ortodoks uluslararası ilişkiler toplum dışı iken, hatta neo-realist politikanın merkezinde sosyal yapıları tamamen dışlayarak sadece sisteme odaklanırken, feminist politikalar sosyolojiktir (Tickner, 2014: 22). Feminist teoriler, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin küresel boyutuna yönelir. Ortodoks teoride yaygın olan, kadına ilişkin her türlü politikanın üst politikanın dışında tutulması, alt politikanın altında değerlendirilmesidir. Kadının hayatına ilişkin özel ve politik alanlar, kamusal görülmemiştir; analiz dışı bırakılmıştır (Elshtein, 1990: 255–265). Kadının emeğinin ve bedenin istismarı, militerleşme, kadınların yerel ve küresel politikaya ilişkin karar alma mekanizmalarında dışlanması gibi sorunlar, klasik teorilerin tartıştığı kapsamın dışında kalmıştır. Devletlerin rasyonel davranış kalıbı rekabetçidir. Neo-liberalizmde iş birliği, devletlerin göz önünde bulundurması gereken mutlak çıkar alanı olarak tanımlanırken, realizmde ise rekabet çatışma doğurur. Sonuç hangi çıkarın ne şekilde, devletin hayatta kalmasını ve güvenliğini sağladığıyla ilişkilidir. Her koşulda gücün ayrıcalığıyla, devletin varlığını sağlayacak yüksek önemdeki politikalar, feminist yaklaşımın ortaya koyduğu etik değerleri dışlar.

Şimdiye kadar feminist analiz uluslararası siyaseti çok az etkiledi. Dış siyaset yorumcuları ve karar alıcıları, feminist fikirleri göz ardı ederken özellikle kendilerinden emin görünüyorlardı. Kadın deneyimlerini ciddiye alan profesyonel bir uluslararası siyaset yorumcusu çok ender bulunur. Kadınların, savaş, evlilik, ticaret seyahat, fabrika işi deneyimleri 'magazin' sütununa havale edilmiştir. Kadınların uluslararası siyaseti oluşturma ve bunu sürdürmedeki rolleri, "doğal" ve böylece de araştırma konusu değeri olamayan bir şey gibi kabul edildiğinden, uluslararası siyasetin var olan işleyişinin, erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyete nasıl bağlı olduğu konusu sorgulanmamıştır. Bu dış siyasette etkin olanların, kadınların uluslararası siyasetten ne şekilde etkilendiğine dair sorumluluklarından kaçmış olduğu anlamına gelir (Enloe, 2003: 32). Uluslararası hukuk, askeri birimler, milliyetçi hareketler, devletlerin dış müdahalelerinde yer aldıkları askeri üstler; hepsinde kadınlarla kurulan ilişkiler vardır ve ne yazık ki bu ilişkiler istismara açık ve hiyerarşiktir. Fuhuş, tecavüz, ev içi şiddet, ev içi emeğin ve doğurganlığın kadının doğal rolü olarak algılanması, hegemonik erkekliğin ve patriyarkanın küreselleşmesidir.

Günlük Hayatta Militerleşmenin Yansıması, Savaş Alanında Vardır

Kadınlar kendilerini ülkelerine isteyerek feda edecek oğlanlar yetiştirir, erkeklerini destekler ve ölüleri için yas tutar. Bazen erkeklerinin yükünü devralıp doğrudan işin içine girerler ve kavgaya katılırlar, çapayı ellerine alır, fabrikalarda savaş için gerekli olan ürünü üretirler, bu erkekler uzakta olduğu sürece geçerlidir. Savaşın içindeki erkek imgesine alternatif olarak kadınlar, aşk, şefkat ve ev içi hizmetin yerini tutarlar ve bu aslında sadece, kahraman savaşçılarla korunan ulusun iyiliği içindir (Cohn, 2013: 1).

Toplumsal cinsiyet, bireysel kimlikleri, hayatları etkileyen sosyal olarak inşa edilen alanlardır. Bireylerin kendilerini ve diğerlerini nasıl gördüğünü toplumsal cinsiyet üzerinden tanımlayabiliriz. Carol Cohn'un tanımıyla toplumsal cinsiyet, bugün kurumsal ve sembolik dünyanın küreselleşme, ekonomik büyüme, militerleşme ve küresel ısınma gibi tüm güvensizlik alanlarının kurumsallaştığı alandır. Kadınlar, savaş zamanı yeni roller edinerek güçlenir ama aynı zamanda yerinden edilme, silahlı grupların içine çekilme ve fuhuş gibi sorunlarla da karşılaşırlar. Savaş sonrası ise içinde yaşadığı toplumu yeniden inşa etmek üzere çalışmak zorundadırlar. Kadınlar, savaş sorasında tecavüz edildiği, savaşanlara katıldığı ya da mayına basarak vücudunun bir parçasını kaybettiği için ailelerinden ve toplumundan dışlanırlar. Kadınların savaşla ilişkisi çoklu faktörlerden oluşur. Bu konuda her genelleme, kadınların yaşamsal gerçekliklerine karşılık, kavramsal bir dayatmayı doğurur ki bu dayatma, toplumsal cinsiyet rollerinden ibarettir. "Şunu en azından belirtelim "Kadınlar doğal olarak çok daha barışçıldır" ya da "Kadınlar savaşın her zaman kurbanıdır" söylemleri, feminist teorisyenler için son derece indirgemecidir." (Cohn, 2013:3). Özellikle çatışmalar ve savaş sırasında kadının kendini korumaktan aciz oluşu fikri, devletin veya milletin bu koruma üzerinden üstlendiği sorumluluk, küresel siyasette çokça kullanılan bir argümandır (Tickner, 2002: 337; 2011: 57). Hegomonik erkeklik, küresel politikada tam da bu alanlarda inşa edilir. Korunmaya muhtaç kadın milletinin onurudur. Kadının bedenine gelecek zarar ve lekelenme, o milletin onuruyla bütünleşir. Cinsel şiddetin bir savaş silahı veya kadınları yerinden eden bir unsur olarak kullanılması bu nedenledir. Bosna savaşında tecavüz sonucu birçok kadın aynı zamanda yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda bırakılmıştır (DeLargy, 2013).

Feminist Etiğin Uygulanması: Kadın, Güvenlik ve Barış Gündemi Altında BMGK/1325

Çalışmanın son bölümünde, barış çalışmalarının kadınların güvensizlik alanlarıyla ilişkisini kurmak, feminist etik ve normatifleşme hedeflerinin nasıl ilerlediğini göstermek, toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması kavramını ve BMGK/1325 sonrası gelişmeleri değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu nedenle, iki ayrı alt başlıkta kadının güvenlik gündemini tanımlayarak, barışla pratik ilişkisi kurulmaya çalışılacaktır.

- Kadın, güvenlik ve barış gündeminde toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması: Toplumsal cinsiyetin ana-akımlaşması (*gender-mainstreaming*), kadın, güvenlik ve barış alanında normatifleşen bir politikadır. Karşısında, devlet ve uluslararası örgütlerin, hatta uluslararası hukukun koyduğu kısıtlar, güvensizliğin cinsiyet rolleri kazanmasında etkendir.
- Devletlerarası ya da devlet-dışı örgütlerin karar alma mekanizmalarında kadınların temsiliyetinin yetersizliği
- Kadınların hayatını doğrudan etkileyecek kişisel politikaların (sağlık, barınma, eğitim, kamu düzeni) cinsiyet hiyerarşisiyle belirlenmesi
- Devletlerin karar alma ağlarında patriyarkal ilişkinin ve hegemonik erkekliğin bulunması, doğrudan kadınların güvensizlik alanlarını oluşturur ve bu alanlar, barış koşullarında da mevcuttur.

Böylece feminizmin toplumsal cinsiyete ve kişisel alana dair tanımladığı her türlü sorun, 80'lerin sonunda küresel politikaya yansımıştır.Toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması politikaları, dünyada ve Avrupa ekseninde çok önemsenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ayrımcılığa karşı 14. Maddesinde, cinsiyet ayrımcılığı da bir hak ihlali olarak belirtilmiştir. Bu sebeple BMGK/1325/1820 sonrası, insan hakları bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği, Avrupa Konseyi'nin temel hedefleri arasına girmiştir. Kadın, güvenlik ve barış alanında uluslararası örgütler, ilkesel düzenlemeleri kabul etmiştir. Avrupa Konseyi'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kriz yönetimi başlığı altında, toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma politikalarını, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) sınırların içerisinde uyumlaştırmıştır. AGİT yapısı altındaki operasyonlarda, etkin denetleme, sistematik izleme ve yapının BMGK/1325'le bütünleştirilmesi öngörülmüştür (CEU, 2008).

Benzer bir ilerleme 2013 yılında CEDAW'ın çatışma önleme politikalarında görülecektir.[4] Ekim 2013 yılında Güvenlik Konseyinin Kadın Güvenlik Barış gündeminde toplandığı ve BMGK/2122'yi kabul ettiği gün, CEDAW General Reccomendation 30 (GR30) metnini kabul etmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, çatışmanın öncesinde ve sonrasında sağlanması gerekliliğini belirtmiş, çatışmayı önlemenin uluslararası barışın temelinde yer aldığını söylemiştir (Patten, 2017, 171–172). Uluslararası hukukta bu şekilde bir dönüm noktası olan BMGK/1325 kararının kapsamını ve düzenlemelerini daha detaylı olarak bir sonraki bölümde inceleyeceğiz. Feminist etiğin küresel siyasetteki tartışması ise, kararın uygulanmasındaki kısıtların altını çizmektedir.

Devletin hegemonik erkeklik inşası, küresel politikayı oluştururken her aşamada kadının hayatını, özele ilişkin değinilmeyen alanları (annelik, aile, çocuk, beden üzerine politikalar) doğrudan etkilemektedir. Realizmin üst politika kapsamının dışında kalan, kamusal alanın ya da erkeklik politikasının içinde yer almayan tüm kavramları, toplumsal cinsiyetin kişisele dair alanlarıdır. Teorik olarak tartıştığımız güç ve erkeklik ilişkisi, savaş ve erkeklik için de vardır. Ekonomik ve askeri kapasitelerin cebren kullanılması, realizmde gücün araçsallaşmasıdır. Realizmin ana metinlerine baktığımızda dahi fark ettiğimiz olgu dişil- kadınsı olarak tanımlanan etkisizliktir (Elshtein, 2015).

Barış ya da çatışmazlık halleri ve kadınlığa atfedilen roller, kadının yaşadığı gerçekleri değiştirmeyecektir.

Enloe (2003), Soğuk Savaş'ın bitimini, 1970'lerden itibaren şekillendirdiği feminist bakış açısıyla anlatır. Soğuk Savaş'ın sonlarında oluşan politik düzenin, toplumsal cinsiyet politikasını betimler. Erkekliğin feminist muhalefette ve milliyetçi hareketlerde inşa edilmesini önemser. Hatta Türkiye'de Kürt Hareketinin başlangıcında etkili olan köyden kente göçle şehirleşen erkek nüfusun erkeklik kimliğine tutunmasıyla, milliyetçi hareketlerin militerleşmesine örnek verir. Erkekler kendi milliyetçi mücadeleleri içinde genelde kadınları pasif, hatta üst kimliğe itaat eden, asimile olan topluluklar olarak tanımlamıştır; tıpkı Quebec milliyetçiliği hatta ABD'deki siyahi hareketin içindeki örneklerde olduğu gibi. Kadınlar bu hareketlerin içindeki feminist mücadeleyi zamanla kazanırlar. Kadın kimliğinin, soyu devam ettiren anne kimliğinden çıkması, kadının üretimde ve politika yapımında aktif hale gelmesi, kimlik temelli mücadelelerde, milliyetçi hareketlerde kadınların baskılanmasına ve bastırılmasına neden olmaktadır. Erkekler bu tür durumlarda ilk önce erkil baskıya tutunurlar. Tecavüz ve fuhuş, bu milliyetçi bir mücadeleyi yaratmada erkekler için çoğu zaman, milliyetçi mağduriyetlerine bir bahanedir. Koruma miti, burada devreye girer. Kadınlar, milliyetçi söylemde hatta ulusal güvenlik politikalarında, devletlerin kendi bekası içinde koruması gereken kişilerdir; etnik çatışmalarda ülkeleri işgal etmenin bir aracı olarak cinsel şiddet ve yerinden etme bir savaş silahı olarak kullanılır. İş kadınların milliyetçi mücadeledeki temsiline geldiğinde, bu noktada erkekler geri durmaktadır. Örneğin Pakistan'ın Bangladeş'ten ayrılma mücadelesinde kadınlar, tecavüz kurbanı olmuş ya da fuhuşa zorlanmışlardır. Erkek söylem bu olayı milliyetçi bir öfke yaratmada kullanmış ama yeni Bengalli kimliğinin inşasında kurban kadınları politika üretici hale getirmek konusunda yetersiz kalmıştır (Enloe, 1993: 234–239).

Aile içi şiddetin, militerleşen toplumlarda artması da doğal bir sonuçtur (Tickner, 2014: 29). Küçük silahların kullanımının artmasının toplumsal cinsiyet boyutu, bu silahların kadına yönelik şiddette temel araç olması ancak silahsızlanma antlaşmalarının içinde, maddelerde dahi kadınlara verilen zararlara yer verilmemesi, vahim durumlardır (Cockburn, 2012: 217–218).

Kadına yönelik şiddetin kapsamında sadece tecavüz değil, ev içi, aile içi şiddet ve fuhuş vardır. BM içinde savaş suçları ve ceza mahkemelerinde müzakereci aktörlerin en büyük çıkmazı buradadır. Bu yetkililer "ailenin" alanında tanımlanan her türlü eyleme, buna müdahale edecek her türlü dış aktörü dışlarlar. BM metinlerinde uluslararası hukukun ele aldığı aile, egemen ulus devletin en küçük birimidir ve kutsaldır. Bunu sonucunda tecavüzü yaptırıma uğraması gereken bir suç ve insan hakları ihlali olarak taşımak isteyen bir feminist, iki büyük zorlukla karışılacaktır: Birincisi BM yetki sınırlarını reddeden ve cinsel şiddeti ailenin iç sorunu olarak tanımlayan anlayış, ikincisi ise aynı derece önemli olan, milliyetçi - etnik erkeğin tecavüz gibi cinsel şiddet unsurlarını 'kendi kadınlarının' sorunları olarak tanımlayıp eril militerleşmeyi güçlendirmesi ve kadınların ve ulusun güvenliği adına; kürtaj,

korunma politikaları ve benzeri politikaları, çok daha fazla sınırlamasıdır (Enloe, 2006: 205).

Barış kuramlarında, rasyonel bilginin, bilginin tarafsız ediminin kutsanmasından ziyade, sosyal sürecin analiz edilmesi önemlidir. Bilgi insan üretimidir ve sosyal olarak dönüşür. Bu nedenle toplumda ve dünya politikasında rasyonel kabul edilen tüm roller de toplumsal cinsiyet de insan inşasıdır. Güç ve çıkar kavramlarının oluşumu, bu süreçten bağımsız açıklanamaz. Tickner, Morgenthau'nun prensiplerini feminist perspektiften değerlendirmiş, rasyonel seçim, sosyal bilimlerin tarafsızlığı gibi tüm pozitivist kavramları bu bağlamda açmıştır. Morgenthau'nun tanımladığı güç, erkeğin erkeğe uyguladığı güçtür, uluslararası ilişkilerin de tanımladığı bu güçtür yani erkildir. Arendt gücü, ortak kaygıları olan insanın birlikte hareket edebilme yeteneği olarak tanımlar. Psikolog David McCland'a göre kadın gücünü, cebir kullanmaktan ziyade ikna üzerine kullanabilir (akt. Tickner, 1988: 434).

Feminist barış, toplumsal cinsiyet merkezli güvensizliğin ortadan kalkmasını hedefler ve bu alanda oluşturulacak normların belirlenmesini ister. Uygulamada bu güvensiz alan Cohn'a göre hem barış inşası, hem nükleer dengenin kendi içindedir (2003). Caydırma gücü üzerinden şekillenen yüksek imha gücü olan füzyon bombaların uzmanlar tarafından değerlendirilmesi, bu askeri uzmanların büyük ölçüde Amerikan erkek entelektüellerinden oluşması, nükleer stratejilerin erkeklik söylemlerinin ortaya çıkmasında son derece etkilidir (1987, 691). Soğuk savaşın nükleer caydırıcılık üzerine kurduğu dengede kadınlara büyük ölçüde yer yoktur. Bu barış, kadınların barışı değildir. Nitekim 1990 sonrası bölgesel ve etnik çatışmaların etkisinin kadınlar üzerinde olması, bu süreçte kadınların dışlandığının en önemli göstergesidir.

Feminist Bir Barış Mümkün Mü?

Feminizm, farklı olaylardan ve yöntemlerden bakarak normatif yaklaşımlar üretir. Örneğin, eleştirel epistemolojinin etrafında konumlanan feminist teorisyenler, eşitsizlikler karşında kadın güvensizliğinin yok olmasını hedefler; kadının eşitsizlik, cinsiyet ve beden politikaları ve şiddet karşısında özgürleşmesi onun güvenliğini de sağlar (Whitworth, 2007). Dolayısıyla kadın merkezli barış, bu noktadan inşa edilebilir. Post-yapısalcılar ise güvensizliğin kaynağını erkeklik söyleminde ararlar, şiddetin küreselleşmesine odaklanırlar (Hansen, 2000).

Barış fikri doğrudan savaşın nasıl tanımlandığıyla da ilişkilidir. Elshtain'e göre, Machiavelli metinlerinde erkeklik, kamu alanında faziletli bir güçle ilişkilendirilir. Prensin kurallarına itaat eden *Fortuna*'yı hayata getirmesi, erkil düzenin kadınsı tanımlanan, itaatkâr ve uyumlu kadını dize getirmesi, önemli metaforlardır. Elshtain, Thychudides'den Machiavelli'ye kadar olan metinlerde savaşın içindeki erkekliğin farklı rolleri kapsadığını söyler. Savaşçı rolle, barışçı rolleri erkekliğin inşası içinde birleştirir. Barışçı roller erkeğe, kişisel alanda yüklenir. İster kamusal alanda ister kişisel alanda (aile, ikili ilişkiler, militer yapılarda) kadına yönelik böyle bir hetorojen algı yoktur. Yani kadınlık için tek

tip rol modeli vardır; besleyici, yaşamı devam ettiren, itaatkâr. Kant'ın temel metinlerinde bu özel alanın belirtilmemesi, ebedi barış diskuru açısında da incelenmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda bir kadın hatibin kadınları, insanlığın kurtarıcısı, Pasifik annelerinin tanrıları ve gelecek nesilleri inşa edecek yeni düzenin habercisi olarak tanımlaması, bugünün erkilliklik, erillik ve ataerkilliğe karşı feminizm, ana-erkillik, şiddetsizlik söylemiyle armonik bir uyum içindedir (Elshtein, 1990: 260–265).

Güvenlik ve barış, erkeklerin sağlaması gereken bir üst politikadır; kadın bu statükoyu kabul etmelidir. Kadın ister evde ister askeri yapılarda, hegemonik erkekliği böylece kabul etmiş olur. Milliyetçi hareketlerde ve militer yapılarda kadınların savaşmaya son derece hazır olmasının sebebi, militer gücün bu cebirle sağlanmasıdır. Bu anlamda iş birliği ve barışın kadına bir rol olarak atfedilmesi, Elshtain ve Tickner için sorunludur (Elshtain, 1998; Sylvester, 2004; Tickner, 2011: 59–60). Tickner (2011), aydınlanma geleneğinin öncüsü ve modern siyasi düşünürlerin görüşlerini değerlendirirken gücün ve barışın ontolojisine bakar. Kadınların ABD'de ordu içinde askeri olarak temsilinin 1980 sonrası artırdığını, ordunun ekonomik olarak sunduğu olanakların da bu dönemde etkili olduğunu söyler. Daha önce hizmet sektöründe çamaşırcı, hemşire veya aşçı olarak çalışan kadınların silahlı hizmetlere alınmaları, ABD'de 1997'deki kanun tasarısında belirtildiği gibi, erkeklik gücü üzerinden tanımlanan, *insan gücünü* (*manhood*) karşılamak için olmuştur. 1997'de Amerikan ordusunun sadece yüzde 14'ünü, hava gücünün yüzde 17'sini ve deniz gücünün yüzde 13'ünü oluşturan kadınlar ancak bu dönemde muharip mevkilerde yer almaya başlamışlardır.

Önceki bölümlerde de vurguladığımız gibi kadınların temsiliyeti, savaş ve barış alanında sayıca daha azdır. 1960'lardan sonra kadın hareketinin yükselişine paralel olarak, kadınlar barış hareketi içerisinde güçlerini daha yoğunluklu gösterecektir. Nükleer silahlanmaya karşı, 1960'larda ABD'de kurulan 'Barış için Kadın'ın yaptığı grev, Soğuk Savaş'ın içindeki ilk radikal feminizm örneği olacaktır. 1970'lerden sonra, hatta Soğuk Savaş'ın bitimine yayılan kadın hareketi, askeri müdahalelere karşı kayıpları protesto eden barış hareketlerini ateşleyecektir. Arjantin'de Plaza Mayo anneleri, Rusya'da Çeçenya'ya asker gönderilmesine karşı toplanan anneler, dünya çapındaki barış aktivizminin toplumsal örnekleridir. Bu hareketler daha yoğunluklu olarak barış inisiyatifinde kadınlık ve annelik rollerini öne çıkarmaktadır. Bu yönleriyle de bazı feministlerin eleştirisini almaktadır; özellikle de feminist Uluslararası İlişkiler alanında üretim yapmaya başlayan feministlerin. Annelik ve kadınlık mağduriyetleri, militarizmin etkisinden ziyade kişisel psikolojiyi (mağduriyet ve kurban psikolojisini) daha öne çıkaran ve kadına pasifist rolünü yükleyen bir düşünce yaratmaktadır. Erkek egemen bir toplum içinde erkeğin savaşla, kadının barışla ilişkilendirilmesi, toplumsal cinsiyet hiyerarşisini güçlendirecek, hatalı bir karşıtlık yaratacaktır (Tickner, 2011: 59–60).

Barışın ve savaşın, mutlak motivasyonun cinsiyet kimliklerine atfettiği rollerle tanımlanmasından ziyade, cinsiyet kimliklerini nasıl etkilediğini görmek, özellikle savaş, çatışma ve barış içinde uygulanmaya devam eden güç

politikalarının, cinsiyet kimliklerini nasıl inşa ettiğini algılamak önemlidir. Savaş ve çatışmalar toplumu militarize eder, yapısal şiddeti körükler. Bu nedenle aile içi şiddet ve mizojini (kadın nefreti), kadına ve çocuğa yönelik yapısal şiddetti arttırır. Shepherd'ın da vurguladığı gibi, ortodoks Uluslararası İlişkiler'de çokça dışarda bırakılan, günlük hayatın içindeki şiddettir. Feminist güvenlik çalışmaları güvensizliği tanımlarken, politik süreçleri, güç kullanımını inceler. Bunu yaparken fark edilen şiddetin çokça genişlediğini, günlük şiddet pratiklerini ya da günlük direnişleri kapsadığını görür (Shepherd, 2009: 213–215). Feminist barış kuramları, Uluslararası İlişkiler'in klasik temsiline eleştirel bakmamızı ve potansiyel olarak etkili uygulamaların oluşmasını sağlamaktadır; bunu güvensizlik alanlarının tespitiyle yapmaktadır. Teorik çeşitlilik ve epistemolojik farklılıklar güvensizliklerin tespitini ve bununla mücadele edecek normların oluşmasını sağlayacaktır.

Kadın, Güvenlik ve Barış Alanında BMGK/1325'in Değerlendirilmesi

Barış çalışmaları altında incelediğimiz güvensiz alanlar ve teorik yaklaşımlar aslında toplumsal cinsiyetin etkilediği ve etkilendiği alanlardır. Tickner'ın deyimiyle bugün hala ortodoks teorilerde kadınların siyaseti, yüksek politika dışı, dolayısıyla küresel siyasetin etik algısının dışında yer alır (Tickner, 2014: 30). 'Feminizmin etiği nasıl oluşacak, bunun küresel politikadaki uygulamalarını nasıl inceleyeceğiz?' sorusuna küresel normlardaki dönüşümden bakılabilir. Uluslararası ve ulus-üstü örgütler düzleminde yeni yönetim biçimleri ve toplumsal hareketlerdeki çeşitlenme, feminist barış çalışmalarının normatifliğini artırmaktadır. Bir önceki başlıkta incelediğimiz, toplumsal cinsiyetin ana-akımlaşması yeni yönetim modellerinden biridir. Uluslararası hukukta ve küresel siyasetin düzeninde dönüşüm vardır. Uluslararası örgütler, sivil toplumun da etkisiyle 1990'lardan sonra yoğun olarak toplumsal cinsiyet eşitliği hedefini gündemlerine almışlardır. 1998'de Pekin'de toplanan BM Kadının Statüsü Komisyonu, ek bir raporla silahlı çatışmalarda kadının konumu üzerine eylem planı oluşturmuştur. 2000 yılında BM Genel Kurulu *20. Yüzyılda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış Üzerine Özel Oturum'unda* kadın ve silahlı çatışma konusunda aldığı ilke kararlarını uygulamaya koymuştur. BMGK/1325, bu ilkeler temelinde oluşmuştur. Barış inşası ve çatışma çözümünde, toplumsal cinsiyet merkezli bakış açısının getirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel hedef olarak görülmesi son derece önemlidir. Barışı koruma operasyonlarının, BM saha operasyonlarının toplumsal cinsiyet merkezli yönetilmesinde, Genel Sekreteri acil göreve çağırır (UN, 2000). Bu kararın alınmasında küresel sivil toplumun, özellikle kadın örgütlerinin, devletlere uyguladığı baskı, su götürmez bir gerçektir (Cohn vd., 2004). Birkaç yıl sonra, cinsel şiddeti bir savaş suçu olarak kabul eden BMGK/1820 (UN, 2008) numaralı karar ise feminist gündemin başarılı gelişmelerindendir. Balkan Savaşlarında ve Ruanda'da, cinsel şiddetin bir savaş

suçu olarak görünür hale gelmesi önemlidir (Barrow, 2010; Outreach Programme on the Rwanda Genocide, 2012).

Cohn'a göre 1325'in en büyük ayrıştırıcılığı, karar alıcıların toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde gündem oluşturmasıdır. Tarihinde nadir olarak görülen bir şekilde, Güvenlik Konseyi başkanı, altta belirtilen ilkeler çerçevesinde, toplumsal cinsiyet merkezli barışa referansta bulunur (Cohn, 2004). Buna göre;

- Kadınlar savaşın salt kurbanları değil, barışın itici gücüdürler.
- Küresel politikada kadınların tam katılımı, küresel barış için çok daha büyük fırsatlar yaratır.
- Barış görüşmeleri temelinde, savaş sonrası yeniden inşa ve yeniden uzlaşmada kadınlar son derece düşük düzeyde temsil edilmektedir.
- Çözümün içinde, kadın ve erkek eşit parçalar olmadığı müddetçe hiçbir barış süreci başarılı olamaz.
- Barış ayrılmaz bir biçimde kadının ve erkeğin eşitliğine dayanır.

BM Güvenlik Konseyinin, tamamı erkeklerden oluşan masasının etrafında bu ilkelerin telaffuz edilmesi hem yeni bir dönemin başlangıcına hem de kararın uygulanmasındaki kısıtlara işaret eder. BMGK/1325'in en önemli yeniliği, sivil toplum, yerel kadın inisiyatifleri, akademisyenler gibi farklı aktörleri, kararın işleyişinde doğrudan askeri yapıların denetimi gibi araçlarda kullanır (Whitworth, 2007). Bosna Hersek Savaşını bitiren 1995'de imzalanan *Dayton Antlaşması*, kadınların ve toplumsal cinsiyet bakış açısının hiçbir şekilde temsil edilmediği bir barış antlaşmasıdır. Oysa Balkan kadınlarının önemli bir bölümü, 1990'lar ve savaş sonrası toplumun inşasında, savaş sırasında gerçekleşen yerinden edilme, tecavüz ve aile içi şiddetin etkileriyle, 20 yıl boyunca toplumsal olarak ve sivil toplum örgütleri düzleminde mücadele edeceklerdir (Cockburn, 2013: 28–29).

Uluslararası sivil toplum örgütlerinin baskısıyla kaleme alınan BMGK/1325'in yürürlüğe girmesiyle oluşan durum, BM rejiminin, kadının sadece edilgen bir uzlaşma aracı ve mağdur değil, barışın talepçisi, üreticisi ve inşacısı olduğunu kabul etmesidir. BMGK/1325'in en önemli özelliği, silahlı çatışmanın bütün taraflarını kadın hakları, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadın ve kızlara yönelik şiddet suçlarındaki dokunulmazlığı kaldırmaya çağırmasıdır. Bu karar, BM sistemi içinde de çok daha geniş bir temsiliyeti kapsamaktadır. Bu anlamda toplumsal cinsiyet merkezli yönelim, BM'nin 1997'den itibaren resmi politikası olurken, 1325 numaralı karar, ilk defa silahlı çatışmalarda toplumsal cinsiyet merkezli yaklaşımı BM'nin yürütücü organına taşır. Cohn'a göre bu büyük ölçüde, sofistike olan feminist örgütlenmenin sonucudur. Retorik bağlılığı, barış alanında uygulamalara yansımaktadır; büyük bir hareketin, farklı ülkelerden gelen kadınların politik enerjisiyle şekillenmesidir (Cohn, 2004).

Barışı koruma misyonunun toplumsal cinsiyet temelli şekillenmesi, sivil toplum hareketinin, BMGK/1325 kararında savunuculuk yapması barışı koruma operasyonların işleyişinde bazı talepler yarattı. Her şeyden önce cinsiyet

temelli analiz, Güvenlik Konseyinin belirli ülkede yürüttüğü misyonlarda rutin olarak gündeme geldi. Sivil toplum örgütleri toplumsal cinsiyet alanında uzman kişilerle, görev alınacak yerlerin tespiti, kadın gruplarının ziyareti ve barışı koruma operasyonlarının cinsiyet birimlerinin olmasını istediler. 2002'de yeni çalışmalarla, özellikle kadına yönelik şiddet, yerinden edilme, sağlık, HIV, barışı koruma operasyonları, barış için örgütlenme için uluslararası yasal çerçevenin belirlenmesi, rehabilitasyon ve insani operasyonlar, silahsızlanma, çatışmaların durdurulması, yeniden entegrasyon, BMGK/1325 kararının uygulanmasındaki temel stratejiler olarak benimsendi (Cohn vd., 2004: 131).

Toplumsal cinsiyet temelli barış politikalarının hedefi, üst politikanın alanında kabul edilen tüm konularda toplumsal cinsiyet temelli ana-akımlaşmayı bir araç olarak kullanmaktır, toplumsal cinsiyet eşitliği ise bir hedeftir. Bu nedenle, Cohn ve insan hakları alanında çalışan feministler, insan güvenliği kavramının toplumsal cinsiyet temelli olarak yeniden ele alınmasını yeni normların oluşması bağlamında önemli görmektedir (Cohn vd., 2004: 134). Ancak bundan daha da ileri bir nokta, 1325 sonrasında birçok konu ve alanda genişleyen ardıl kararların uygulanabilirliği ve sınırlarıdır. 1325 numaralı karar ilkesel düzlemin ötesinde çok önemli uygulama alanları getirse de pratikte çatışma sonrası barış görüşmelerinde uygulanması sınırlıdır.

Bugün Irak örneğinde çatışma sonrası bir toplum görmekteyiz. Aile içi şiddetten, sokak tacizine, 2013 sonrası İslam Devleti'nin Kuzey Irak'ta yoğun olarak kadınlara yönelik katliamlarına kadar pek çok meselede kadın sivil toplum ağları BMGK/1325'in uygulanması konusunda gölge raporlar hazırlamaktadır (IWN, 2014). Her ne kadar, BM Güvenlik Konseyi'nin güç kullanımı kararları ya da müdahalesizliği hala devlet merkezli ve bu nedenle real-politik çıkar temelli olsa da, devletler ve uluslararası örgütler sahada, yerel ve uluslararası örgütlenmelerin ve bireysel insiyatiflerin desteğiyle, cinsiyet temelli barış politikalarının üretimini desteklemektedir. Bu fiili durum, barış koruma operasyonlarının olduğu bütün bölgelerde geçerlidir. Güney Afrika, Sierra Leone, Afganistan ve Irak'da, *Women's International Network for Gender and Security* (WINGHS)'in çalışmaları da temsiliyet, eğitim, sağlık gibi meselelerin yanı sıra kadına yönelik şiddeti de bir güvenlik sorunu olarak tespit etmiştir (McKay, 2004: 156–158).

BMGK/1325 numaralı kararın uygulanmasının önündeki bazı problemleri, Duncanson üç aşamada belirtmiştir: kavramsallaştırma, uygulama ve ihtiraslar. Kavramsallaştırma konusunda en temel sorun, BMGK/1325 numaralı metninde, kadınların temsiliyetinin gene barışın doğal temsilcileri olmasından kaynaklıdır. Oysa kadınlar çatışma ve yerinden edilmenin olumsuz sonuçları sebebiyle barış istemektedirler. Bu gene metinde kadınların "öcü" rollerinin, mağdur ve pasifist algılarının tartışılmaz kabul edilmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim BMGK/1820'de, bu mağduriyetin en büyük uzantısı cinsel şiddetle mücadele olarak işaret edilmiştir. Çatışmalarda cinsel şiddet konusunda her iki cinsiyet de fail veya mağdur olabilmektir (Carpenter, 2006; Sjoberg & Gentry, 2007). Bunun ötesinde BMGK/1325 cinsiyet eşitliği ve temsiliyet üzerinde vurgu yapmasına rağmen örneğin barış masasında kadınların neden temsil edilemediğinin ve

bunun nasıl önlenebileceğinin koşullarını değerlendirmemiştir. Uygulamadaki en büyük engel temsiliyettir. Barış inşası özellikle BM taraflarının müdahalesi ile gerçekleştiğinde ekonomik reformlar ve çeşitli yapısal uyum stratejileri de geliştirmektedir. Bu neoliberal müdahaleler de, zaten savaş sonrası aile ve toplumsal yaşamı inşa etmekten sorumlu olarak görülen kadınların, barış inşası sürecinden fiili olarak dışlanmasına sebep olmaktadır. İnsani krizlere karşı devletlerin müdahalesi, devletlerin ihtiraslarının açıkça görüldüğü alanlardır ve burada toplumsal cinsiyet eşitliği gündemi ikincil kalmaktadır (Duncanson, 2016: 33–36).

Barış inşası süreçlerinde, cinsel şiddet olgusuna parantez açmakta fayda görüyoruz. Çatışma sırasında devletlerin tecavüz ve istismarı, buna bağlı olarak yerinden etmeyi bir silah olarak kullanmaları gibi, barışı koruma güçleri de cinsel istismarı, barış operasyonun gerçekleştiği sahalarda uygulayabilmektedir. BMGK/1820 ve BMGK/1888 (2009)'le, Barışı Koruma Operasyonları Departmanı (*Department of Peace Keeping Operations* -DPKO) üyelerinin karıştığı her türlü fuhuş, istismar ve baskı fiillerine sıfır tolerans gösterileceği belirtilmiştir. Bugün ne yazık ki, 2018'de ortaya çıkan Oxfam skandalı (Tanrıverdi, 2018), insani yardım alanında çalışan örgütlerin personelinin dahi bu tür istismarların faili olabileceğini kanıtlamaktadır. Hele silahlı güçleri olan BM barışı koruma güçlerinin Kosova, Kamboçya, Somali, Eritre gibi sahalarda bu fiilleri gösterdikleri de raporlanmıştır (Whitworth, 2005; 2007) Cinsel şiddet konusundaki en büyük kırılma noktası, cinsel şiddetin savaş ve çatışmanın getirdiği her türlü olumsuzluğun parçalarından biri olmasıdır. Mağduriyeti gündemde tutmak, eğer acil yargılama ve rehabilitasyon sürecini getirmiyorsa anlamlı olamamaktadır (Duncanson, 2016: 38).

Withworth, BM'nin 1325 kararıyla toplumsal cinsiyetin ana akımlaşması konusunu büyük ölçüde gündeme aldığını söylemektedir. Ancak karar ilan edildikten tam bir sene sonra 2001'de başlayan Afganistan barış görüşmelerinde kadın temsiliyeti yok denecek kadar azdır. Görüşmelere, uzman kurumların ve aktivistlerin, UNIFEM içindeki Afgan kadınların dahil edilmemesi büyük sorun teşkil etmektedir. Afgan kabilelerinin temsilcileri bile barış görüşmelerine katılırken, Afganistan müdahalesinin gerekçelendirilmesinde sürekli kullanılmış, koşullarının Taliban yönetimiyle ve onun El Kaide ilişkisiyle nasıl daha sınırlı hatta korkutucu duruma geldiği söylenmiş olmasına rağmen kadınların son derece sınırlı temsil edildiği barış görüşmeleri gerçekleşmiştir (Withworth, 2007: 128–129).

Whitworth'un verilerine ek olarak BMGK/1325'in kabulünden bugüne tablo karamsar görünümünü korumaktadır. Birleşmiş Milletler Kadın Örgütü'nün (*UN Women*) 1992 ve 2011 yılları arasındaki verilerine göre (2012), barış anlaşmalarına katılanların yuzde 4'ten daha azı, barış müzakerecilerinin yüzde 10'dan daha azı, kadınlardı. BMGK'nin kadınlar, barış ve güvenlik hakkındaki kararları, BMGK 1325'in hedeflerini yerine getirmek için, Ulusal Eylem Planlarının (UEP) (National Actions Plans) benimsenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Aralık 2015 itibariyle, dunyanın dörtte birinden daha az bir kısmı UEP'yi kabul etti. Ulusal eylem planlarının etkili olması, daha fazla kadın

katılımının sağlaması ve kadınlarla ilgili sorunlara (örneğin, cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi, savaşan kadınların silahsızlandırılması ve tahliye edilmesi, güvenlik sektöründe kadınların varlığının artması, çatışmalar sonrasında cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi) dikkat çekmek için devletin bütçe ayırması; sosyal, ekonomik, politik ve güvenlikle ilgili konularda çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte hareket etmesi ve hesap verebilirlik için mekanizmalar geliştirmesi gerekir. Ulusal Eylem Planlarının çoğu, kadınların katılımınının gelişimini takip etmek için bir bütçeye ya da gerekli imkana sahip değil (UN Women, 2015). Birçok ulkede barış süreçlerine kadınların katılımı hala önemsiz olarak görülüyor. Ancak, kadınların müzakerelerde olmamasının nedeni, onların diyalog ve müzakere sürecindeki sözde tecrübe eksikliği ile açıklanamaz (UN Women, 2012); aksine, böyle önemli değişim aşamalarına kadınları dâhil etmede bir irade eksikliği söz konusudur (Çelik, 2016).

2016 sonrası barış sürecinde karamsar tabloyu dağıtacak önemli bir örnek, Kolombiya barış sürecidir. Ankara merkezli 'Demokrasi, Barış Alternatif Politikalar Araştırma Merkezi'nin Kolombiya'da yaptığı saha çalışması sonrası çıkan önemli bir sonuç, barış görüşmelerinde ilk defa kadın ve LGBTİ önceliklerinin Havana'daki barış görüşmelerinde tanımlanması ve temsil edilmesidir. Bu noktada sivil toplum kurumlarının görüşmelere çatışma mağdurlarıyla birlikte katılmasının önem arz ettiği görülmüştür.

Kadınlar ve LGBTQİ+ topluluklar müzakere masasında doğrudan yer almış, bu da anlaşma hükümlerini toplumsal cinsiyet bakış açısıyla teyit etmekle sorumlu bir toplumsal cinsiyet alt komisyonu kurulmasını mümkün kılmıştır. Bu alt komisyon kadın ve LGBTQİ+ örgütlerinin çaba ve baskılarıyla elde edilen başat bir kazanımdır. Bu gruplar müzakerelerde yer alabilmek için ortak bir strateji oluşturmak üzere Barış İçin Ulusal Kadın ve Barış Zirvesi'nin de aralarında bulunduğu çeşitli platformlar kurmuşlardır. Bu tür ittifaklar barış görüşmelerine toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesinde ve özellikle referandumdan sonra LGBTQİ+ haklarındaki vurgunun korunması mücadelesinde çok etkili olmuştur (Daşlı vd., 2018: 8).

Feminist güvenlik alanında normatiflik ve özgürleşmeci yaklaşım, güvensizlik alanlarının tespiti ve toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşmesi açısından son derece önemlidir. Çatışmaların genel sonuçlarında kadınlardan daha fazla göz ardı edilen LGBTİ'ler, süreç içinde aynı koşullarda temsil edilmeli, feminist mücadelenin tarihinin içinde kendi pratikleriyle yerini almalıdır. Bu noktada patriyarka kadar, ikili cinsiyet normları, homofobi ve transfobi, nefret söylemlerinin barış süreçlerinde yapısal şiddettin bir parçası olduğu kabul edilmelidir. Cinsel şiddetle mücadele de dahil olmak üzere cinsiyet temelli yapısal şiddet unsurları ve ayrımcılığın ortadan kalkması bu toplumsal cinsiyet bakış açısının genişletilmesiyle mümkündür. Kolombiya barış sürecinde temsil edilen LGBTİ örgütleri bu bağlamda büyük önem arz etmektedir.

Sonuç

Ünlü feminist teorisyen Judith Butler *Cinsiyet Belası* isimli kitabında cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiğini, ve toplumlarda kültürün de inşa edilen bir olgu olduğunu söyler (Butler, 2014: 54-56). Kamusal alanda kadına, erkeğe hatta ikili cinsiyet kimliklerine atfedilen her türlü rol bu nedenle küresel politikada da bir tahakküm ilişkisi ve güç hiyerarşi yaratır; bu nedenle hegomonik erkeklik konusu, feminist barış kuramlarının başlıca incelediği bir alan olmuştur. Kadın, güvenlik ve barışa ilişkin feminist teorisyenlerin cinsiyet kimliklerine atfedilen rolleri sorgulaması ve bu perspektifte politikalar üretmesi esastır. Güvensizlik alanları, salt cinsiyet kimliklerinin yaşadığı mağduriyetler değil, barış süreçlerinde de devam eden toplumsal cinsiyet temelli yapısal ve kültürel şiddettir. Bu nedenle Galtung'un kavramlarına yeni boyutlar getirilmiş, aile içi şiddet ve sokak tacizi gibi gündelik hayattaki şiddet, barış çalışmaları tarafından sorgulanmıştır.

Avrupa Birliği, BM gibi rejim yaratan örgütlenmelerin hepsinde kadın, barış ve güvenlik alanına sivil toplum ve kadın hareketinin katılımı ilkesel olarak sağlanmıştır. BMGK/1325 ve onunla uyumlaşan bütün uygulamalarda, sivil toplum örgütlerinin baskısı büyüktür. Ne yazık ki, barış operasyonları ve koruma sorumluluğu gibi alanların çerçevesi içerisinde önemli çelişkiler yatmaktadır. Bu kararlar erkekliğin yücelttiği elit karar alıcıların inisiyatifinde kalmaya devam etmektedir. Başka bir barışın inşası ancak bu elit erkeklik hiyerarşisinin kırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hedef alınmasıyla mümkün olacaktır. Bugün insan güvenliğinin merkezinde feminist analizin daha yoğun söz söylemesi, bu anlamda STK'ların devletlere önemli bir baskı grubu olarak müdahale etmesi, BM bünyesinde veya dışında yürütülen operasyonlarda da önemlidir. Örneğin Irak'ta müdahale sonrası kadın güvenliği temelli hareket eden *Iraqi Women Network* bu açıdan spesifik ama önemli bir örnektir (Bilgin-Aytaç, 2017: 2018).

Toplumsal cinsiyet temelli politikaların gerçek barış fikri üzerinden geliştirilerek, feminist örgütlenmenin yarattığı baskıyla birlikte devletler ve uluslararası örgütler üzerinde siyasi ve hukuksal bir denetim mekanizması oluşturmalıdır. Kadınlar güvenlik ve barış politikalarını, ona dayatılan değil, geleceğini inşa etmek için kurguladığı barış algısıyla, kamusal ve özel alanda inşa etmelidir. Bunun tek yolu da feminist örgütlülüktür.

Notlar

[1] Çalışmada Ortodoks teoriler olarak, uluslararası ilişkiler teorilerinde temel alınan realizm ve liberalizm ve onun neo akımları kastedilmektedir. Feminist teoriler ağırlık olarak, realizm ve neo-realizmin sistem kavramına ve onun çatışma ve rekabet temelli algılarına karşı çıkar; ancak liberalizmin ve neo-liberalizminde kullandığı rasyonel seçim teorisini ve devlet merkezli açıklamaları da eleştirir. Genel realizm neo-realizm eleştirisi için Tickner'in (1988, 2002) ve ekonomik - siyasi neoliberal politikaların eleştirisi için True (2003) ve Whitworth' un (1997, 2006) çalışmalarına bakılabilir.

[2] Burada sistem kavramını kullanmamızın nedeni, ortodoks teorilerin sistemi, devlet davranışlarının amprik olarak gözlemlenebildiği bir model olarak kabul etmesidir. Feminist teori için ise patriyarkal sistem, sosyal olarak inşa edilmiş bir alandır. Ortodoks teorilerin kabul ettiği anarşi kavramıyla, hegemonik erkeklik arasındaki ilişkiye özellikle Tickner değinmiştir (2011).

[3] Lynndie Rana England 2005 yılında ABD askeri mahkemesi tarafından üniformaya saygısızlık, psikolojik ve fiziksel istismar ve işkence gibi suçlardan hüküm giymiştir bkz. McGlynn C. (2014). Rethinking Rape Law. Rethinking Rape Law, 02. https://doi.org/10.4324/9780203852194.

[4] CEDAW, BM Genel Kurulu tarafından 1979'da kabul edildi, 1981'de yürürlüğe girdi ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalandı. Sözleşmenin imzalanması, taraf devletleri kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut adımlar atmakla ve CEDAW Komitesi'ne düzenli olarak kadının insan haklarının geliştirilmesi konusunda ülkedeki devlet uygulamalarını raporlamak ve sunmakla yükümlü kılar. Sözleşme uyarınca, taraf devletlerin, ilki Sözleşme'nin kabulünden bir sene sonra, diğerleri de her dört senede bir olmak koşulu ile ülke raporu / resmi rapor sunması gerekmektedir.Kaynak: http://www.kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/ulusl ararasi-sozlesmeler-ve-mekaniz malar/cedaw/.

Kaynakça

Barrow A. (2010). UN Security Council Resolutions 1325 and 1820: Constructing Gender in Armed Conflict and International Humanitarian Law. *International Review of the Red Cross*, 92(877): 221–234.

Bilgin-Aytaç G. (2017). Human Security Concepts for NGO's in Post Intervention Societies: A Case Study in Iraq. *The Journal of International Social Research*, 10(50): 167–173.

Bilgin-Aytaç G. (2018). Feminist Yaklaşım Çerçevesinde İnsan Güvenliği Sivil Toplum Gözüyle Irak Örneği. *Marmara Universitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi,* 2(1): 9–23.

Blanchard E.M. (2003). Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory. *Signs*, 28(4): 1289–1312.

Booth K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies*, 17(4): 313–326.

Buzan B. (2007). *People, State and Fear*. ECPR.

Cohn C. (2004). Feminist Peacemaking. *The Women's Review of Books,* 12(5): 8–9.

Cohn C. (2003). A Conversation with Cynthia Enloe: Feminists Look at Masculinity and the Men Who Wage War. *Signs*, 28(4): 1187–1207.

Carpenter R.C. (2006). Recognizing Gender-Based Violence against Civilian Men and Boys in Conflict Situations. *Security Dialogue,* 37(1): 83–103.

Çelik A.B. (Mart, 2016). BMGK 1325'ten 15 Yıl Sonra: Kadınlar, Barış ve Güvenlik (Cilt V, Sayı 3). Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi. Londra: Research Turkey: 6-17

Cockburn C. (2009). *Buradan Baktığımızda Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi* (Çev: Özlen F.). İstanbul: Metis.

Cockburn C. (2012). *Anti-Militarism Political and Gender Dynamics of Peace Movements*. Palgrave Macmilan.

Cockburn C. (2013). Against the Odds: Sustaining Feminist Momentum in Post-War Bosnia-Herzegovina. *Women's Studies International Forum*, 37: 26–35.

Cohn C. (1987). Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals. Within and Without: Women, Gender, and Theory. *Signs*,12(4): 687-718.

Cohn C. (2008) Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation? In, Rai S.M. & Waylen G. (Eds.) *Global Governance*. Palgrave Macmillan: London:185-206.

Cohn C. (2013). Women and Wars: Toward a Conceptual Framework. In, Cohn C. (Ed.), *Women and Wars*. Cambridge: Polity Press:1-35.

Cohn C., Kinsella H. & Gibbings S. (2004). Women, Peace and Security Resolution 1325. *International Feminist Journal of Politics*, 6(1): 130–140.

Confortini C.C. (2006). Galtung, Violence, and Gender: The Case for a Peace Studies/Feminism Alliance. *Peace and Change*, 31(3): 333–367.

CEU (Council of European Union) (2008). *Mainstreaming Human Rights and Gender into European Security and Defence Policy*. Belgium: Communities.

Daşlı G., Alıcı N., & Figueras J.P. (2018). Barış Ve Toplumsal Cinsiyet: Kolombiya Barış Süreci. Ankara: Demokrasi Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Merkezi.

de Beauvoir S. (1949). *The Second Sex*. Vintage ebooks.

DeLargy P. (2013). Sexual Violence and Women's Health in War. In, Cohn C. & (Ed.), *Women and Wars*. Cambridge Polity Press: 54–79.

Duncanson C. (2016). *Gender and Peacebuilding*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Elshtain J.B. (1998). Women and War: Ten Years On. *Review of International Studies*, 24(4): 447–460.

Elshtain J.B. (1990). The Problem with Peace. In, Elshtain J.B. & Tobias S. (Eds.), *Women Militarism and War: Essays in History, Politics and Social Theory*. Maryland: Rowman & Littlefield Publisher: 255-266.

Elshtain J.B. (2015). Feminist Sorgulama ve Uluslararası İlişkiler (Çev: Dilber M.). İçinde, Dols M.W. & Ikenberry G.J. (Eds.), *Uluslararası İlişkiler Teorisinde Yeni Düşünce*. Istanbul: Beta Yayınları: 77-90.

Enloe C. (1993). *Sexual Politics at the End of Cold War: The Morning After*. University of California Press.

Enloe C. (2003). *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üstler Feminist Bakış açısından Uluslararası Siyaset* (Çev: Kurt B. & Aydın E.). İstanbul: Çitlembik.

Enloe C. (2006). *Manevralar Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar*. İstanbul: İletişim.

Enloe C. (2013). Foreword: Gender Analysis Isn't Easy. İçinde, Cohn C. (Ed.), *Women and Wars*. Cambridge: Polity Press: xv–xvi.

Galtung J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research,* 6(3): 167–191.

Galtung J. (1985). Ten Challenges and Some Responses. *Journal of Peace Research,* 22(2): 141–158.

Galtung J. (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research,* 27(3): 291–305.

Hagen J.J. (2016). Queering Women, Peace and Security. *International Affairs,* 92(2): 313–332.

Hansen L. (2000). Gender, Nation, Rape: Bosnia and the Construction of Security. *International Feminist Journal of Politics,* 3(1): 55–75.

IWN. (2014). Iraqi Women Network Call for UN: Situation of Women in Iraq. Human Rights Council Twenty Second Special Session.

Jones R.W. & Wyn Jones R.G. (1995). Message in a bottle? Theory and Praxis in Critical Security Studies. *Contemporary Security Policy*, 16(3): 299–319.

Kay S. (2004). Globalization, Power, and Security. *Security Dialogue*, 35(1): 9–25.

McKay S. (2004). Women, Human Security, and Peace-Building: A Feminist Analysis. IPSHU English Research Report Series No.19.

Millett K. (2000). *Sexual Politics*. University of Illinois Press.

Outreach Programme on the Rwanda Genocide. (2012). UN-The Justice and Reconciliation Process in Rwanda. URL: http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/pdf/Backgrounder Justice 2014.pdf.

Ovalı Ş. (2006). Utopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *International Relations,* 3(10): 3-52.

Patten P. (2017). Unlocking the Potential of CEDAW as an Important Accountability Tool for the Women, Peace and Security Agenda. İçinde, Aoláin F., Cahn N., Haynes D.F.& Valji N. (Eds.), *The Oxford Handbook of Gender and Conflict*. Oxford University Press: 171.

Romya Bilgin K. (2018). Johan Galtung. İçinde, Büyükakıncı E. (Ed.), *Barış Çalışmaları*. Ankara: Adres Yayınları: 175-233.

Shepherd L.J. (2009). Gender,Violence and Global Politics: Contemporary Debates in Feminist Security Studies. *Political Studies Review*, 7: 208–219.

Sjoberg L. & Gentry C.E. (2007). *Mothers, Monsters, Whores: Women's Violence in Global Politics*. London:Zed Books.

Sylvester C. (2004). *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*. Cambridge Press.

Sylvester C. (2010). Tensions in Feminist Security Studies. *Security Dialogue*, 41(6): 607–614.

Tanrıverdi G. (2018). Oxfam Skandalı ve Seks Karşılığı Bir Kilo Yemek. Dünya. URL: https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/02/23/oxfam-skandali-ve-seks-karsiligi-bir-kilo-yemek/.

Thomas C. (2000). *Global Governance, Development and Human Security*. London: Pluto.

Tickner J.A. (1988). Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformulation. *Millennium: Journal of International Studies*, 17(429): 429–440.

Tickner J.A. (2002). Feminist Perspectives on 9/11. *International Studies Perspectives*, 3(4): 333–350.

Tickner J.A. (2011). *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post Cold War Era*. New York: Colombia University Press.

Tickner J.A. (2014). *A Feminist Voyage through International Relations*. Oxford University Pres.

True J. (2003). Mainstreaming Gender in Global Public Policy. *International Feminist Journal of Politics*, 5(3) 368–396.

True J. (2009). *Feminism*. İçinde, Burchill S., Linklater A. & Devetak R. (Eds.), *Theories of International Relations* (4th ed.). London: Palgrave:.

UN (2000). S.C.S/Res/1325 (2000). URL: https://doi.org/S/2010/579.

UN Women (2012). Peace and Security. URL: www.hc-sc.gc.ca/fnih-spni/.

United Nations Development Programme. (1994). Human Development Report 1994 - Ch2 - New dimensions of human security. United Nations Development Programme. URL: https://doi.org/http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf.

United Nations Security Council (UNSC). (2008). S/Res/1820, 51670(August), 263847.

Whitworth S. (1997). *Feminism and International Relations towards a Political Economy of Gender in Interstate and Non-Governmental Institutions*. London: Palgrave MacMillan.

Whitworth S. (2005). Militarized Masculinities and the Politics of Peacekeeping: the Canadian Case. İçinde, Booth K. (Ed.), *Critical Security Studies in World Politics*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers: 89-106.

Whitworth S. (2006). Theory and Exclusion: Gender, Masculinity, and International Political Economy. İçinde, Stubbs R. & Underhil G. (Eds.), *Political Economy and the Changing Global Order* (3rd Ed.). Don Mills: Oxford University Press: 88–99.

Whitworth S. (2007). *Men, Militarism and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis*. (Critical Security Studies). Lynne Rienner.